

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรพยาบาลที่มีความรู้ ความสามารถในวิชาชีพ พร้อมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อปฏิบัติงานในโรงพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุข ของกระทรวงสาธารณสุข ทั่วประเทศ และเนื่องจากพยาบาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การจัดการศึกษาพยาบาลจึงต้องคำนึงถึงความต้องการของสังคม และสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงในการบริการสาธารณสุข

การจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2489 (พกา เศรษฐกิจันทร และคณะ, 2529) โดยรับผู้สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าศึกษาหลักสูตรพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย ระยะเวลา 3 ปี 6 เดือน นักเรียนพยาบาลรุ่นแรกมีจำนวน 24 คน จากนั้นกระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาพยาบาล และเพิ่มจำนวนรับนักศึกษามาเป็นลำดับ จนถึง พ.ศ. 2528 จึงได้พัฒนาหลักสูตรเป็นระดับเทียบเท่าปริญญาตรีทางการพยาบาล คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ รับผู้สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.ศ. 5) เข้าศึกษาระยะเวลา 4 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ของทบวงมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตามเนื่องจากการจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุขเป็นการผลิตพยาบาลเพื่อปฏิบัติงานในโรงพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุข และพัฒนางานบริการให้มีคุณภาพอยู่เสมอ ทำให้การผลิตพยาบาลไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงได้จัดการศึกษาพยาบาลแบบบันไดวิชาชีพ (Career ladder program) จำแนกเป็น 2 ชั้น แต่ละชั้นมีการจัดการศึกษาดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2537)

ชั้นที่ 1 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น เป็นหลักสูตร 2 ปีแรก ผู้เข้าศึกษาอาจเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาล หรือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อสำเร็จการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ระดับต้นแล้ว จะได้รับใบประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ชั้น 2 ปฏิบัติงานในตำแหน่งพยาบาลเทคนิค การจัดการเรียนการสอน จะเน้นการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในทุกสาขา เช่นเดียวกับหลักสูตรระดับปริญญาตรี ต่างกันแต่เพียงว่า ลักษณะ

ปัญหาทางสุขภาพและประเภทของผู้ป่วย จะเป็นผู้ป่วยที่มีอาการไม่ซับซ้อน หรือเป็นผู้ป่วยที่มีอาการเรื้อรัง

ขั้นที่ 2 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) เป็นหลักสูตร 2 ปี ที่รับผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ระดับต้น ที่มีประสบการณ์การทำงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี ผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรจะได้รับปริญญาตรี และสามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ชั้น 1 บรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ ความสามารถหลังสำเร็จการศึกษาจะเป็นเช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษายาบาลในระดับปริญญาตรีทุกประการ

การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าว ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษายาบาล ออกไปปฏิบัติงานเร็วขึ้น สามารถเพิ่มจำนวนพยาบาลได้เร็วกว่าการผลิตเฉพาะหลักสูตร 4 ปี และผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 2 ปี ก็มีโอกาสดึกษาต่อ เป็นการเพิ่มพูนวิทยฐานะ และรักษามาตรฐานวิชาชีพโดยส่วนรวม

การจัดการศึกษายาบาลของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ได้มีการพัฒนาหลักสูตรเป็นระดับเทียบเท่าปริญญาตรี เมื่อ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา มี 3 หลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (เป็นหลักสูตรเทียบเท่าปริญญาตรี ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี)
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้น
3. หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี)

การจัดการศึกษาดังกล่าว ดำเนินการในวิทยาลัยพยาบาล 34 แห่ง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรม กอง ต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กรมการแพทย์ กรมอนามัยและกรมควบคุมโรคติดต่อ ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และพระราชบัญญัติโอนอำนาจหน้าที่ และกิจการบางส่วนของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2536 ทำให้ วิทยาลัยพยาบาลทั้ง 34 แห่ง ถูกโอนอำนาจหน้าที่และการบริหารมาสังกัดสถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีฐานะต่ำกว่ากรมแต่สูงกว่ากองและมีอำนาจหน้าที่ในการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข สถาบันพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข ได้รับพระราชทานชื่อว่า สถาบันพระบรมราชชนก ตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม 2539

กระทรวงสาธารณสุข ได้ปรับปรุงหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับต้นและหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) และนำหลักสูตรที่

ปรับปรุงแล้วนำไปใช้ในวิทยาลัยพยาบาลต่าง ๆ ในปีการศึกษา 2535 ขณะนี้ผู้สำเร็จการศึกษาจาก ทั้ง 2 หลักสูตรแล้ว 2 รุ่น คือ

1. รุ่นที่เข้าศึกษาในเดือนมิถุนายน 2535 และสำเร็จการศึกษาในเดือนมกราคม 2537
2. รุ่นที่เข้าศึกษาในเดือนมิถุนายน 2536 และสำเร็จการศึกษาในเดือนมกราคม 2538

แต่ยังไม่มีผลการประเมิน หรือติดตามผลของหลักสูตรดังกล่าว ทำให้กระทรวงสาธารณสุข ไม่ทราบว่าคุณภาพหลักสูตรนั้นมีความเหมาะสมเพียงใด สามารถผลิตพยาบาลที่มีคุณสมบัติตรงตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และความคาดหวังของทางราชการหรือไม่

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการใช้หลักสูตร รวมถึงการปรับปรุงแก้ไข เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา พยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข จึงสมควรที่จะประเมินหลักสูตรดังกล่าว เพื่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ดังที่ สงัด อุทรานันท์ (2528) กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตร เป็นส่วนที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะการประเมิน หลักสูตรจะทำให้รู้คุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร สามารถจะนำไปใช้ได้เพียงใด ผลที่ได้จากการ ใช้หลักสูตรเป็นอย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุง หลักสูตรให้มีคุณค่าสูงขึ้น อันจะเป็นผลในการนำหลักสูตรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ที่วางไว้ได้ โดยสะดวก

เหตุผลอีกประการหนึ่งในการพิจารณาเห็นความจำเป็นของการประเมินหลักสูตร ในขณะนี้ เนื่องจากเดิมการจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการในวิทยาลัยพยาบาลที่ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมต่าง ๆ และวิทยาลัยพยาบาลเหล่านั้นได้โอนมาสังกัดสถาบันพระบรม ราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 ประกอบกับขณะนี้ใกล้จะสิ้นสุด แผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535- พ.ศ. 2539) ผลจากการประเมินหลักสูตรจะเป็น ข้อมูลที่สำคัญในการวางแผนการดำเนินงานของสถาบันพระบรมราชชนกต่อไป ทั้งยังสอดคล้องกับ นโยบายและแนวทางการวิจัยทางการพยาบาลในทศวรรษหน้า ของคณะกรรมการวิจัยทางการ พยาบาลแห่งชาติ ที่กำหนดให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ทุกระดับให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการสาธารณสุขของประเทศ (สภาการพยาบาล, 2537)

อย่างไรก็ตามสถาบันพระบรมราชชนกได้กำหนดโครงการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตร พยาบาลศาสตร์ระดับต้น และการนำหลักสูตรไปใช้ ดำเนินการในปี 2538 แต่ยังไม่มีการศึกษา เกี่ยวกับหลักสูตร ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) และ ผู้บริหารของสถาบันพระบรมราชชนกก็มีความต้องการที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตร ประกาศนียบัตร พยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) และผลการประเมินหลักสูตร

เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจที่จะพัฒนา ปรับปรุงหรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการประเมินหลักสูตรนี้ เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่เป็นในการพัฒนาหลักสูตร ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับ การดำเนินงานในส่วนของหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ระดับต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงในการพิจารณาปรับปรุงและวางแผนดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตรพยาบาล ของกระทรวงสาธารณสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. หลักสูตรที่ประเมิน คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเพื่อประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเปิดสอนในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก รวม 9 แห่ง มีผู้ให้ข้อมูล คือ

1. ผู้บริหาร
2. อาจารย์
3. นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2538
4. ผู้สำเร็จการศึกษา รุ่นเดือนมกราคม 2537 และรุ่นเดือนมกราคม 2538
5. ผู้บังคับบัญชาชั้นต้นของผู้สำเร็จการศึกษา

3. กรอบการประเมิน ใช้กรอบการประเมินในเชิงระบบตามแบบจำลอง CIPP (Context- Input-Process-Product Model) ประกอบด้วย

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) ได้แก่

1.1 วิเคราะห์ความสอดคล้องวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับนโยบายตามแผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในหลักสูตร ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร เกณฑ์การวัดและประเมินผล

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา และ ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ได้แก่ การบริหาร การจัดการ เรียนการสอน การวัดและการประเมินผล

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ได้แก่ การประเมินคุณลักษณะทั่วไป และคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ของผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาล ศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษาในลักษณะภาคตัดขวาง (Cross Sectional Study) คือ ศึกษาในเวลาเดียวกันจากประชากรที่แตกต่างกัน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วิทยาลัยพยาบาล หมายถึง วิทยาลัยพยาบาลของสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ที่ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พุทธชินราช พิษณุโลก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสลำปาง 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาส 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช และวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาล และอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่รองผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาล ของวิทยาลัยพยาบาล 9 แห่ง ที่ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาล ศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข

อาจารย์ หมายถึง อาจารย์ประจำของวิทยาลัยพยาบาล 9 แห่ง ที่เปิดสอนหลักสูตร ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของ กระทรวงสาธารณสุข โดยเป็นผู้ทำการสอนภาคทฤษฎีและ/หรือภาคปฏิบัติตามรายวิชาในโครงสร้าง ของหลักสูตรดังกล่าว ยกเว้นอาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารด้วย

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) ชั้นปีที่ 2 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยพยาบาล 9 แห่ง ในปีการศึกษา 2538

ผู้สำเร็จการศึกษา หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี) พุทธศักราช 2535 ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาเมื่อเดือนมกราคม 2537 และผู้ที่สำเร็จการศึกษาเมื่อเดือนมกราคม 2538

ผู้บังคับบัญชาชั้นต้น หมายถึง บุคลากรสาธารณสุข เช่น แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นต้นของผู้สำเร็จการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารสถาบันพระบรมราชชนก เพื่อการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี เทียบเท่าปริญญาตรี)
2. เป็นแนวทางในการประเมินหลักสูตรอื่น ๆ ในความรับผิดชอบของสถาบันพระบรมราชชนก
3. เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาวางแผนการจัดการศึกษาพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และนโยบายพัฒนาสาธารณสุขส่วนร่วมของชาติ

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย